

INCURSIUNI ÎN MISTERUL FRUMOSULUI

Eugen Pășăreanu

Sabin Sabados, conferențiar al Universității de Arte din Târgu Mureș, propune un volum în care încearcă să-l apropie pe cititor de noțiuni ale esteticii, cu aplicabilitate pe artele spectacolului, întrezărind în spatele atributelor frumosului nu teritorii aride care, aparent, s-ar cere desțelenite într-un mod pretențios, ci întrevederi ale tainicului, un tainic tatonat prin intermediul conceptelor filosofice.

Traseul pe care îl străbate autorul – invitându-i pe cititori să i se alătore – este de la un general uman și artistic (în capitolul „Arta – ascundere și iluminare a ființei“), până la un particular al teatrului („În loc de încheiere: La ridicarea cortinei“), capitol în care textul dramatic este privit drept reper obiectiv în construcția scenică. Astfel, oricâte inovații estetice ar propune marile nume ale regiei secolului al XX-lea, câteva dintre ele analizate și de către autor, textul rămâne nucleul dur care orientează interpretarea și în jurul căruia gravitează chiar și cele mai îndepărtate și inedite construcții scenice. Dar pentru a ajunge în acest punct de acord între text, ca element de obiectivitate, și revoluțiile estetice care merg într-un continuum – de la confirmarea cuvântului scris, până la negarea acestuia și instrumentalizarea ca pretext –, cititorul are de parcurs, de fapt, o frumoasă pledoarie în favoarea artei ca formă de adâncire în ființă și ca vehicul de elevare spirituală.

Chiar dacă produsele artistice au fost folosite de-a lungul timpului inclusiv în scopuri pragmatice, Sabin Sabados pornește de la necesitatea artei ca produs al comunicării umane, aflat dincolo de cotidian și, de cele mai multe ori, dincolo de un imediat al existenței. Propunerea autorului ține de căuta-

rea unor răspunsuri legate de scopurile artei, în lumina unei înțelegeri particulare a lumii și a sinelui, ca „o cale de (auto)cunoaștere care se deschide în fața unei nevoi interioare, de o maximă necesitate de a primi răspunsuri la întrebări legate de propria existență“ (p. 17).

Aflată în căutarea sensului, corelată cu fuga din cotidianul anost (și, de cele mai multe ori, indiferent trăirilor profunde), ființa devine fie creatoare, fie contemplatoare a artei, cele două ipostaze fiind rezultantele direcționării unor misterioase „îmbolduri interioare“ – precum le numește autorul: „Pentru toți cei interesați și pasionați de artă, creatori și contemplatori, profesioniști și amatori, energia și forța acestui ceva este asemenea unui magnet care creează în jurul lui un câmp de atracție dinamic și specific, rezonând pe o frecvență artistică care, de regulă, tinde să fie acordată într-o cheie estetică. [...] Unii îi spun talent, alții măiestrie, abilitate ori apținutudine etc. Cert este că, oricum i-am spune, putem constata cu ușurință modul în care, prin determinațiile artei, conduita umană a fost și continuă să fie stârnită de un îmbold interior, de o misterioasă energie, care a orientat omul spre procese de creație și/sau de contemplare a creației“ (p. 19).

Necesitatea esteticii și derivarea instrumentelor sale de lucru din aria filosofiei apar în momentul în care se încearcă găsirea unor criterii care să direcționeze și să orienteze judecata subiectivă generată de contemplarea artei înspre ceva cu un grad mai ridicat de rigurozitate. Odată cu secolul al XX-lea, criteriile după care este evaluat produsul artistic devin tot mai laxe și atunci, în abundența unor experiențe estetice dintre cele mai diverse, spectatorul – ghidat uneori doar de afect, sau de „îmbolduri interioare“, pentru a prelua terminologia autorului –, devine atât arbitru, cât și jucător pe terenul acestui joc al contemplării. În acest caz, receptorul operei de artă poate avea un discernământ precar în înțelegerea ființării artei, așteptând sau legitimând astfel produse culturale de un prim nivel, extrem de accesibil, fără a mai activa propria parte a procesului: „Lucrurile se petrec aidoma în procesul de contemplație artistică, inspirația lărgind orizontul în beneficiul celui care observă creația și făcând astfel posibilă «întâlnirea» cu sine printr-un transfer al «părții» inoculate

operei care își are originea în lumea creatorului. Însă transferul de sens trebuie înțeles atât de la creator la receptor, cât și invers, și nu doar în planul fizicalității operei: întrucât prin procesul de creare și recreare este implicată o prefăcere profundă în substanța operei, sensul acesteia se va regăsi și într-un plan al transcendenței, acolo unde imaginarul creatorului intră în dialog cu conștiința spectatorului, pentru ca, în final, privitorul să-și exprime mai întâi mirarea, apoi neputința de a înțelege pe deplin «orizontul misterului» (p. 37).

Sigur că nu se poate vorbi de o demonstrație „matematică” a funcționării sau a necesității absolute a unui astfel de transfer continuu între creator/ receptor și viceversa, dar traseul propus poate reprezenta un model viabil de înțelegere, în special a operei care realizează transformări profunde la nivelul ființei. Cu alte cuvinte, dincolo de tramă, dincolo de măiestria interpretării, schimbarea profundă ține de o transcendență a operei care devine, prin identificare și prin colaborare profundă, dacă vreți, din partea spectatorului, o transcendență a celui care privește, din planul imediatului către eul său abscons.

Această structură a transferului este păstrată de către autor pe parcursul argumentației, inclusiv pentru a apăra dimensiunea teatralității textului dramatic. Această „apărare” se configurează în jurul textului care transferă sensuri posibile către regizor și mai departe către actori. „Odată transferat în sfera artistică, textul dramatic dobândește noi semnificații, grație actorului, ale cărui mișcare, expresie, gestică etc. dau sens și vitalitate replicilor” (p. 204 – 205). Recunoscând cuvântul dramatic scris ca purtător de sensuri, Sabin Sabados nu clamează în disputa unui primat al textului versus primul viziunii regizorale o poziție părtinitoare, mulțumindu-se a trece în revistă regizori ai secolului XX care au folosit piese în „realități” teatrale proprii, textul fiind scris și rescris pentru scenă cu mai multă sau mai puțină condescendență față de versiunea dramaturgului. Pe de altă parte, chiar și ca pretext, decizia alegerii unui text de către un regizor trimite la un nucleu de sensuri totuși finit - dacă se dorește să se păstreze spiritul inițial al scriiturii. Până la urmă, despre aceste căutări și decizii este vorba atât în creația, cât și în contemplarea

produsului scenic, despre „buna măsură“ când scriitura se transformă într-un univers credibil care se va transfera, uneori până la o contopire de moment cu cel al privitorului, iar acest volum nu face decât să întărească justetea unor astfel de căutări, ajutându-se deopotrivă de întrebările și răspunsurile filosofiei: „Într-o lume tot mai pragmatică, impregnată de banal și derizoriu, desacralizată mai mult ca oricând, așa cum este cea contemporană (post-postmodernă sau a post-adevărului), artele și discursul estetic însoțitor sunt vitale pentru întărirea legăturii cu tot ceea ce este și reprezintă valorile ultime (adică originare) ale spiritului. Într-un astfel de context, artele reprezintă terenul fertil pentru cultivarea ideilor estetice, la temelia cărora stau cercetarea, descrierea, interpretarea, valorizarea, normarea ș.a.m.d., cu alte cuvinte relevarea principiilor frumosului și ale creației. Discursul estetic dovedește și o valență «pedagogică», având potențialul de a-l apropia și mai mult pe omul obișnuit, pe amatorul de artă, dar și pe criticul și pe artistul deja consacrat de substanța operei, deschizând calea spre descoperirea frumosului în locurile mai puțin vizibile și, ca urmare, spre aflarea unor mijloace adiacente ale cunoașterii“ (pp. 11-12).

În bună tradiție blagiană, parcursul aproape „detectivist“ al lui Sabin Sabados orientat spre a revela ceea ce se află în spațele frumosului, ancorat în arta dramatică, merge până la un indescriptibil total asumat. Dincolo de indescriptibil, rămâne doar suflul ontologic al artei, care necesită poate facultăți diferite de cele ale intelectului, pentru a putea a fi înțeles și trăit.

Sabin Sabados, *Estetica și misterul frumosului*, București, Editura Eikon, 2019, 234 p.